

Az MTA KTI Gyerekprogram Irodájának állásfoglalása az OKA gyermeknevelési szabadságokkal kapcsolatos javaslatára vonatkozóan

Több helyen elérhetők az Oktatási Kerekasztal (OKA) különböző javaslatai. Ezekből néhány nagyobb nyilvánosságot kapott, és már most közvetlenül befolyásolhatja a közpolitikát. A gyermekszegénység elleni „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia szempontjai nem mindig jelennek meg az OKA inkább a közoktatásra és néhány ehhez kapcsolódó, pl. foglalkoztatáspolitikai eszközre koncentrált javaslataiban. Az általános vitát sürgősnek és fontosnak tartjuk. Az esetleges gyors közpolitikai reakció miatt azonban, egy, a szegényebb gyermekes családokat különösen érintő javaslattal szembeni fenntartásainkat már most megfogalmazzuk.

Az OKA javasolja a *gyermekgondozási támogatások átalakítását, a Gyes-Gyed 18 hónapra korlátozását, éspedig úgy, hogy legyenek*

- *a gyermek 18 hónapos koráig készpénzes támogatások, azt követően a munkavállalást segítő támogatások (a kisgyerekes anyák részmunkaidős foglalkoztatását és munkába járását segítő szubvenciók a gyermek három éves koráig, a munkáltatót az igazolt hiányzásokért kompenzáló utalvány, az állami és alternatív gyermekintézmények igénybevételét könnyítő egyéni támogatások);*

A *gyermek* (és egyben a társadalompolitika) szempontjából valóban optimális megoldás a gyerekek egészen korai életkorban (1-1,5 év) való otthon nevelése, majd - körülbelül 18 hónapos kortól kezdődően kortárs kapcsolatok biztosítása. Ettől az életkortól kedve szükségük van rendszeres közösségi élményekre, valamint a szakmailag felkészült felnőtt jelenlétére. Ez nem feltétlenül jelent napi gyakoriságú, 8-10 órás intézményi tartózkodást.

Egybehangzó nemzetközi tapasztalatok alapján a gyermekszegénység elleni legjobb eszköz a két szülő *munkavállalása*. A nemzetközileg hosszúnak tekinthető (bár nem egyedülálló), a gyermek 3 éves koráig szóló szülői ellátásnak van munkából visszatartó ereje, és ha csak az anya veszi igénybe, erősíti is a tradicionális családi szerepeket. Ehhez hozzá kell tennünk, hogy magyar és nemzetközi tapasztalatok azt is igazolják, hogy nagyon alacsony keresetek mellett a munkavállalás nem segíti a szegénységből kikerülést: a rossz munkaerőpiaci esélyű csoportoknál nem az ellátás visszatartó ereje, hanem az alternatíva (kereső munka) csekély vonzereje konzerválja a helyzetet.

A fent összefoglaltak alapján is kétségtelen, hogy a gyermekgondozási támogatások jelenlegi hazai helyzete nem igazodott sem a megváltozott munkaerőpiachoz, sem a változó egyéni igényekhez. Nem számol a korai képességgondozás újabban felismert rendkívüli fontosságával sem. Mindezért változtatásra van szükség.

A gyermekgondozási támogatások rövidítése azonban **csak akkor és olyan ütemben valósítható meg, ahogyan a munkába állás feltételei kialakulnak.** Számos feltétel van, amelyek szükségességét minden vonatkozó tanulmány hangsúlyozza.

- Az anya munkavállalásának alapvető feltétele a gyermek biztonságos napközbeni elhelyezése. A bölcsődék mellett hosszabb távú lehetőségként érdemes számba venni egy integrált szemléletű napközbeni ellátó-rendszer lehetőségét a 0-7, 0-10, esetleg a 0-14 évesek számára. Ez első lépésben az óvodák rugalmas (esetleg fokozatos, induláskor legfőljebb 2 éves korig kiterjesztett) „lefelé” bővítését jelentené. Ez elmozdulás egy olyan integrált intézmény felé, amely a gyerek életkorát minden szempontból - pl. csoportnagyság, egy csoportra jutó szakemberek száma – figyelembe veszi. Az óvodák lefelé bővítése a kistélepüléseken tapasztalható jelenlegi ellátatlanságot is valószínűleg viszonylag jól tudná kezelni. Hasonló, a kis településeken is megvalósítható megoldás lehet a családi napközi. A Biztos Kezdet gyerekházak az otthon lévő anyák mellett részfoglalkozású szülőknek is nyújthatnak napközbeni ellátást. Ugyanakkor a **kisgyermeket fogadó intézményekben biztosítani kell a „biztos kezdet”, azaz a képességek korai gondozását megvalósító szemléletet és szakembereket.** A „biztos kezdet” szemlélet érvényesítését a **hátrányos helyzetű településeken, településrészek**en (a fokozatosság megtartásával) a Nemzeti Stratégiával összhangban alapvető fontosságúnak tartjuk. Az említett intézmények létrehozása/bővítése/minőségük javítása, a szakemberek biztosítása, képzése/átképzése több évet, jelentős forrásokat igénylő folyamat, amely csak fokozatosan valósítható meg. Az külön megvitatandó kérdés, hogy a gyermekintézményt igénybevevők fizessenek-e térítést, és hogyan. Ha a gyermekintézményeket elsődlegesen a foglalkoztatást ösztönző eszköznek tekintjük, akkor érthető az a javaslat, hogy a munkát vállaló gyermeket szülőket bölcsődei kedvezményt (utalványt) kapnak. Ha azonban a gyermekek érdeke, fejlődése az elsődleges, akkor a biztos kezdet típusú ellátások térítés mentesen nyújthatók.

- A szülői munkavállalás bővítésének másik alapfeltétele az elérhető munkahely. Ehhez a munkavállalást lehetővé tévő utazási lehetőség, a munkavállalót támogató utazási támogatás, képzés/átképzés szükséges, a munkáltató számára pedig különböző szubvenciók, amelyek kompenzálnák a fiatal szülők rugalmas munkavállalásáért, a gyermek betegsége miatt kieső napokért (szülői táppénzért). Ezek a feltételek elvileg biztosíthatók és a munkáltató számára elfogadhatók lehetnek, főleg a képzettebb, piacképesebb csoportok esetében. A képzetlen, könnyen helyettesíthető munkaerő esetében valószínűtlen, hogy a munkáltató bármilyen többletfeladatot, vagy terhet érdekükben felvállalna.

- Külön megfontolást igényel tehát a nem, vagy alig „piacképes” csoportok, a gyes/gyet előtt nem dolgozók, alacsonyan képzettek, zsákfaluban, telepen élők, cigányok ügye. Ezeknek az anyáknak a számára a gyes korábbi megszüntetése rendkívüli anyagi és státuszvesztést jelent. Többnyire eleve szegény családokról van szó, akiknek szegénysége szinte biztosan még tovább nőne. Ám még ha a család meg is kapná ugyanezt az összeget a rendszeres segélyen belül (ami szinte kizárt), akkor is elvesztené a nő az önálló jövedelmét, és a jövedelemszerzőnek járó megbecsülést. Kiszolgáltatottságuk tovább nőne. Egyelőre nincs kialakult elképzelés a kompenzáció módjára, legfőljebb a családi pótlék emelése jöhet szóba a 3 éven aluliaknál, illetve a 3 és több gyermekeseknél (amely emelésre egyébként is szükség lenne). A gyerekszegénység további növelésének veszélye miatt egyelőre nem javasoljuk a gyes kompenzáció nélküli általános megrovidítését.

- Két kiegészítő megjegyzést látunk még szükségesnek. A gyermeknevelési szabadságok a magyar ellátórendszer tradicionális elemei, részei a családok gyermek-vállalás tervezésének. A politikai és demográfiai hatásokat előre számba kell venni. Ugyanakkor a fentihez hasonló

változtatások, fejlesztések komoly tervezést és rutinszerű, szisztematikus hatásvizsgálatokat feltételeznek, amelyek a korábbi magyar gyakorlatból fájdalmasan hiányoznak.

Összefoglalva: A gyermekgondozási támogatások időtartamának csökkentése **jelentős előkészítést, időt és forrásokat igényel.** Ezek hiányában egyrészt súlyos társadalmi elégedetlenség, másrészt jelentős csoportoknál a szegénység mélyülése várható.

A reformok lehetséges lépései

Gyermeknevelési szabadságok	Napközbeni ellátások
<p>Az ellátások színvonalának módosítása:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a két párhuzamos ellátás (GYES és GYED) fokozatos közelítése tűzhető ki célul. (Ez jelentheti a GYED kiegészítő ellátásként kezelését: biztosítási jogviszony esetén járulékfizetéshez kötött járadék, mely a gyes összegét egészíti ki a megelőző jövedelem 70%-áig/. Ez csak hosszú távon, az érintettek fokozatos ki- és belépésével valósítható meg, hogy /hogyan ne sérüljenek a szerzett jogok, illetve, hogy biztosítható legyen a finanszírozás. - a GYES színvonalának emelése a 0-2 éves korú gyerekek esetében (közvetlen szegénységcsökkentés, valamint a horizontális igazságosság fokozottabb érvényesítése) - a GYES összegének a gyerek életkorával párhuzamosan csökkenő jellegűvé alakítása (munkavállalás ösztönzése) 	<p>A bölcsődék fejlesztése:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a bölcsődei férőhelyek bővítése - a működés személyi- és tárgyi feltételeinek javítása - rugalmas nyitva tartás - rugalmas igénybe vételi lehetőségek - az igénybe vétel jogosultsági kritériumainak enyhítése <p>Integrált kisgyerekkori intézmények kialakítása, óvodai mini-csoportok létesítésével. a 2 évesek megfelelő éellátásának biztosításával. (Elsősorban azokon a kistélepüléseken javasolható, ahol nincs bölcsőde, de óvoda működik)</p>
<p>Az ellátások rugalmasabbá tétele:</p> <ul style="list-style-type: none"> - a szabadság időtartamának szülők közötti megosztása (az apai szabadság meghatározása és csak általa igénybe vehető időtartam meghatározása); - az ellátás részleges igénybe vételének lehetősége (részállás – rész szabadság, hosszabb időtartam); - az igénybe vétel időtartamának megtartása mellett a gyerek életkorára vonatkozó szabályok módosítása (pl. a gyerek 8 éves koráig, meghatározott számú részletben igénybe vehető 3 év) 	<p>Korai képességgondozás intézményeinek fejlesztése (Biztos Kezdet Gyerekházak), az országos hálózat fokozatos kiépítése a leghátrányosabb helyzetű térségek és települések mentén.</p> <p>A Biztos Kezdet szemlélet beépítése más, kisgyermekkel foglalkozó intézményekbe, mindenekelőtt a hátrányos helyzetű településeken.</p>

Ma a gyermeknevelési szabadságok rendszerének radikális változtatása komoly és nem kívánatos következményekkel járna Magyarországon. A foglalkoztatási helyzet, a munkaerő-piac keresleti oldalának stagnálása és ezzel párhuzamosan a napközbeni gyerekellátások nagyon korlátozott és területileg igen egyenlőtlen hozzáférési lehetőségei mellett a gyereknevelési szabadságok jogosultsági feltételeinek szigorítása egyértelműen növelné a kisgyermekes családok szegénységi kockázatát, a szegénységi rés nagyságát és a rendszeres szociális segélyezés igénybe vételét. A gyereknevelési szabadságok időtartamának kihasználása természetesen összefügg azok színvonalával is. Azok csökkentése azonban nem csupán munkaerő-piaci kérdés vagy a gyerekintézmények elterjedtségének kérdése, hanem a mai jellemzők alapján egyértelműen szegénység-növelő tényező. A munkára ellenőztönző hatás csökkentése munkahelyek hiányában nem érvényesíthető, a munkahelyek esetleges létesítése pedig nem elegendő, ha nincs hol biztonságosan elhelyezni a 3 éven aluli gyereket.

Budapest, 2008-01-26

MTA Gyerekprogram Iroda munkatársai

1.4. táblázat: A főbb jóléti ellátások Magyarországon létszám és ráfordítás alapján, 1990–2005

Év	A 15 év feletti népesség arányában			Összes kiadás a GDP arányában		
	munkanélküli- és szociális segély	nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás	gyes, gyed, gyet	munkanélküli- és szociális segély	nyugdíj és nyugdíjszerű ellátás	gyes, gyed, gyet
1990	1,08	30,57	3,03	0,18	9,67	0,64
1995	4,77	36,14	3,63	0,78	10,37	0,66
2000	3,83	37,27	3,60	0,48	9,08	0,51
2005	2,97	35,64	3,47	0,50	10,40	0,57

Megjegyzés: A szociális segélyben nincs benne a rendszeres gyermekvédelmi támogatás, csak a munkanélküliek jövedelempótló támogatása és a rendszeres szociális segély.

Forrás: KSH Szociális Statisztikai Évkönyv 2005, KTI Munkaerőpiaci Tükör, 2006 statisztikai adatai.